

IZHAJA MESEČNO — CELOLETNA NAROČNINA ZNAŠA 15 DIN
NAROČA SE: PROSVETNA ZVEZA V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA 7

STEV. 12

DECEMBER 1958

LETO XVII

Obvezen spored proslave 20 letnice našega zedinjenja

Odbor Prosvetne zveze je na svoji seji 8. novembra sklenil, da mora vsako prosvetno društvo proslaviti praznik zedinjenja 1. decembra. Spored slavnostne akademije je sledeč:

1. Jože Vovk: Prebujenje
(zborna deklamacija)
2. Slavnostni govor: Slovenci in Jugoslavija
3. Državna himna
4. S. Gregorčič: Naš narodni dom
(zborna deklamacija)
5. Simbolične vaje
(fantovskega oz. dekliškega krožka)
6. Hej Slovenci

Društva, ki imajo na razpolago pevske zборе ali društvene godbe, program izpolnijo še s primernimi skladbami.

Za dramatične nastope naj se porabi tvarina, ki je priobčena v zadnji številki „Ljudskega odra“.

Prebujenje

Jože Vovk

(Glasnik z zastavo na vzvišenem prostoru. Ljudstvo pred njim kleči globoko sklonjeno, z rokami na hrbtih.)

Glasnik:

O, bedni narod moj, na tleh ležiš,
tako ti kruti tujec zvezal je roke...
In za svobodo že stoletja krvaviš
in nosiš na Kalvarijo svoj trdi križ!

Prišel je dan, da vstaneš tudi ti,
da strgaš z rok jeklene te okove,
da zbereš v domu svojem spet sinove
in v svobodo zopet zaživiš.

Vstal je mož z besedo jasno,
tujcu je v obraz povedal glasno,
da je konec tvojih črnih dni,
krvavih žaljev, suženstva, vezi.

Eden iz ljudstva:

Kdo si, novi naš glasnik?

Ljudstvo:

Kdo si, novi naš glasnik?

Beseda tvoja je kot olje, vino,
ki vlivaš ga mehko v pekoče rane,
ki hladi nam bridko bolečino.
Kdo si, novi naš glasnik?

Glasnik:

Narod moj, ob tla teptani,
še ti v žilah polje kri,
tujec zdrobil te še ni.
Narod moj teptani —
vstani!

Eden iz ljudstva (vstane):

Pozdravljen, dneva novega glasnik!

Ljudstvo (vstane):

Pozdravljen, dneva novega glasnik!
Ne bo nas tepel tujec več, — krvnik!
Prostosti zlati dan je zasijal,
in narod nov bo rasel zdaj iz tal!
Tu smo, glej nas svoje brate,
pesem pojemo svobode zlate!*

* Efekten konec je, če ves zbor zapoje
»Hej Slovenci«.

Pomen Jugoslavije za Slovence in Slovencev za Jugoslavijo

Po svetovni vojni smo doživeli nekaj prav kričočih primerov, kako majhna država v svetu malo pomeni in da se majhni državi le prerado pripeti, da ohranja svojo samostojnost toliko časa, dokler je to vseč mogočnejšim sosedom. Naštejmo nekaj takih primerov:

1. Samostojna država Reka je komaj zaživela, ko so napravili italijanski prostovoljci pod d' Annunzijevim vodstvom njeni samostojnosti konec. Jugoslavija je morala na to pristati in samostojnost Reke je bila cena, s katero se je plačala za častno prijateljstvo med Italijo in Jugoslavijo.

2. O Albaniji je znano, da je njena samostojnost močno okrnjena, tako da se o kaki samostojni albanski zunanji in deloma tudi notranji politiki ne more dosti govoriti.

3. Iz letošnjega leta sta nam v živem spominu Avstrija in Češkoslovaška, katerih usoda kaže, kako gre majhni državi, ki se sama ne more braniti.

Iz navedenih primerov je razvidno, kakšna usoda bi lahko zadela, kako samostojno Slovenijo. Kak sporazum med severno in južno sosedo bi lahko napravil njen konec.

Zato gleda majhen narod na to, da si svojo samostojnost utrdi s tem, da se združi s sorodnim narodom, ki mu je po jeziku in krvi najbližji. Naš položaj v Evropi nas sili ne samo k skupnosti s Hrvati in Srbi, ampak nam narekuje tudi to, da skušamo pritegniti v državno skupnost tudi Bolgare.

Jugoslavija ne omogoča Slovcem samo neoviranega narodnega življenja v skupni državi, ampak pomenja

za Slovence zelo mnogo tudi v gospodarskem oziru. Samo Jugoslavija je omogočila, da se je razvila v Sloveniji cela vrsta industrijskih podjetij, od katerih prodajajo nekatera po 90 odstotkov in več, vseh svojih produktov izven Slovenije. (Predilnice in ikalnice, železna industrija.) Če bi bila Slovenija del Avstrije, bi bil ta razmah industrije nemogoč, ker je bila v Avstriji industrija koncentrirana predvsem v nemških pokrajinah, ki so zalagale tudi slovenske pokrajine s svojimi izdelki.

Jugoslavija je omogočila Slovencem v dobi, ko je izseljevanje iz države nemogoče ali vsaj otežkočeno, zaposlitev izven meja Slovenije. Po vsej državi je našel Slovenec, je našla Slovenka zaposlitev, kot obrtnik, kot državni uslužbenec, kot delavec, kot služkinja.

Dandanes ni skoraj v nobeni državi toliko svobode kot v Jugoslaviji, tako da se človek, ki je potoval iz Jugoslavije v tujino, veselo oddahne, ko pride nazaj.

Kaj pa pomeni Jugoslavija za Slovence v kulturnem oziru, je pokazala razstava slovenske knjige. V 20 letih po prevratu smo dobili morebiti ne

dosti manj knjig kakor poprej skoraj v 400 letih. Z ustanovitvijo univerze smo dobili nekako priznanje kulturne polnoletnosti. Dobili smo svojo slovensko akademijo znanosti in umetnosti. Imamo lastno narodno gledališče, in sicer za dramske in operne predstave. Obe gledališči sta primerno dobro obiskani. Pred vojno smo pa imeli komaj 3krat na teden gledališke predstave, menjaje dramske in operne.

Obratno pa lahko podčrtamo tudi pomen Slovencev za Jugoslavijo. Kar smo rekli glede Slovencev v zunanje političnem oziru, velja tudi za Hrvatke in Srbe. Še vsi skupaj smo v primeri z velikimi evropskimi državami majhna država. Kaj bi bilo šele, če bi Slovenci, Hrvatje in Srbi imeli tri državice, ki bi bile morebiti še sovražne druga drugi in bi se med seboj uničevale? Prav tako branimo mi Hrvatom in Srbom državno neodvisnost, kakor jo oni nam! Prav tako smo mi njim potrebni, kakor oni nam!

Slovenci smemo tudi reči, da smo dobri delavci v obrti in trgovini, da smo vestni v državni službi in da smo v Jugoslaviji element, ki po svojih močeh uspešno dviga gospodarsko in kulturno blagostanje v državi.

Naš narodni dom

S. Gregorčič

Zborna deklamacija.

(Slovenija, v narodni noši, voditelj zbora v narodni noši, zbor sestavljen iz različnih zastopnikov stanov.)

Slovenija:

Naš sveti dom bil stri je v prah,
vsi kamni razmetani;
oh, raslo trnje, rasel mah
po grobu je teptani
plah lazil preko razvalin
je — tujcem rob! — domači sin,
in lil solze je vroče
solze v nebo vpijoče.

Voditelj zbora:

Zdaj solze stran! Orodje v dlan!
dom z nova vstati mora,

oj, dom krasan tako prostran,
da bo za vse prostora.

Zbor:

Za brate naše rodne vse
zapadne in pa vzhodne vse
in severa in juga —
To krasna bo zadruga.

Slovenija:

Dovolj nam kamnov je pobral
sovrag za svoje hrame.

Voditelj:

Odslej pa z naših svetih tal
nam enega ne vzame.

Zbor:

Naš kamen slednji nam je svet
in čuval ga Slovan bo vnet
naš dom naj z njim se viša
ne vragov naših hiša!

Voditelj:

Pač bo zagnal sovražnik hrum
a kaj nam srce vraga!
Razum naš bratje in pogum
sovrage vse premaga.

Zbor:

Orodje v desni, v levi meč
svoj dom gradimo se boreč
napadnik mora pasti
naš sveti dom pa zrasti.

Voditelj:

Ne bo nas več tujčin teptal
ne tlačil nas krvavo!

Zbor:

Naš rod bo tu gospodoval
naš jezik, naše pravo.

Voditelj:

Pod streho našo tuji rod
naj gost nam bo, a ne gospod.

Zbor:

Mi tu smo gospodarji in Bog in naši
carji.

Voditelj:

Dom skupno bo ognjišče nam
in skupno delališče

Zbor:

on skupen bo nam božji hram
in skupno bo branišče.

Slovenija:

Le vkup, le vkup kamnarji zdaj
na delo vsi zidarji zdaj
ime si proslavite
dom skupni mi zgradite!

Voditelj:

Učakal sem ta srečni dan
dan našega združenja
zagledal sem kako en krov prostran
čez dom se ves razpenja
naš prapor sem na krov pripel
dom blagoslovil sem vesel.

Vsi:

Bog živi vse Slovence
pod streho hiše ene.

Občni zbor Prosvetne zveze v Ljubljani

Občni zbor se je vršil v beli dvorani hotela »Union«. Udeležili so se ga zastopniki vseh prosvetnih okrožij z bivše Kranjske, tako da je bila dvorana polna. Poleg poklicnih voditeljev naše prosvete, to je duhovščine in učiteljstva, je bilo navzočnih res častno število prosvetnih delavcev, ki pripadajo drugim poklicem, kot kmečkemu in delavskemu. Ta občni zbor je bil verna slika splošne harmonije, ki vlada v naših vrstah pri prosvetnem delu med cerkveno in svetno inteligenco ter preprostimi sloji.

Občni zbor je otvoril predsednik Prosvetne zveze univ. prof. dr. Fran Lukman.

Poročilo predsednika prof. dr. Lukmana

Dr. Lukman je ugotovil v uvodu, da stopa Prosvetna zveza v peto desetletje svojega dela. Ob tej priliki

Prosvetna zveza pozdravlja nositelja najvišje oblasti v državi Nj. Vel. kralja Petra II. in Nj. kr. Vis. kneza namestnika Pavla (živahne ovacije).

Predsednik predlaga vdanostni brzojavki kralju in knezu, kar je bilo z navdušenjem sprejeto. Dalje je pozdravil z občnega zbora tudi tiste najvišje predstavnike državne uprave, ki so naše delo posebej pospeševali in podpirali. Prebral je pozdravne brzojavke, v katerih se Prosvetna zveza zahvaljuje dr. Antonu Korošču kot velikemu dobrotniku in častnemu predsedniku, dalje ministru dr. M. Kreku z zahvalo za naklonjenost, prosvetnemu ministru g. Dimitriju Magaraševiču pa pošilja pozdrav in se mu zahvaljuje za otvoritev prosvetne razstave.

Nato je predsednik pozdravil zastopnike banske uprave in bana g. dr.

M. Natlačena, načelnika prosvetnega oddelka g. prof. dr. Lovra Sušnika. Banska uprava je zlasti letos podprla Prosvetno zvezo s prispevki za prosvetno razstavo, za zidanje osrednjega prosvetnega doma in za nabavo filmskega snemalnega aparata. Naklonila je tudi društvom podpor za domove in knjižnice. Občni zbor izreka za vse to banu dr. Natlačenu najtoplejše zahvalo. Zlasti pa mu izreka zahvalo, ker se je udeležil mnogih taborov in prireditev ter je s svojo navzočnostjo in krepko besedo poudaril važnost ljudskega prosvetnega dela. Dalje je pozdravil predsednik zastopnika škofijskega ordinariata in škofa dr. Gregorija Rožmana, kanonika dr. župana ter se zahvalil g. škofu za pomoč ter sporočil obljubo, da bodo prosvetna društva vedno pripravljene tebe katoliške akcije. Dalje je predsednik pozdravil zastopnika mestne občine in mestnega župana dr. Adlešiča, obč. svetnika polkovnika Andrejko in ga prosil, naj sporoči županu hvaležnost Prosvetne zveze za podporo za prosvetno razstavo in za izdatno pomoč za zidanje potrebnega doma. Prav priskrbeno je pozdravil zastopnika Prosvetne zveze v Mariboru dr. Geratiča, dalje zastopnika katoliške akcije, Slovenskega katoliškega akademskega starešinstva, Krščanske ženske zveze in drugih ženskih organizacij, Zveze dekliških krožkov, Zveze fantovskih odsekov, Kmečke zveze, Akad. zveze, Slovenske straže, drugih organizacij in končno vse delegate.

Z zelo toplimi besedami se je predsednik nato spomnil soustanovitelja Slovenske krščanske socialne zveze, predhodnice sedanje Prosvetne zveze, pred kratkim umrlega dr. J. Debevca, ki je bil na ustanovnem občnem zboru 14. novembra 1897. izvoljen za podpredsednika. Prosvetna zveza ga je spremila s svojo zastavo na njegovi zadnji poti, predsednik sam pa mu je govoril ob grobu.

Živahno delovanje v preteklem letu

V nadaljnjem svojem govoru je dr. Lukman naglašal, da je bilo preteklo leto zelo živahno. Bilo je obilo tabo-

rov in drugih večjih prireditev. Prireditve so zbudile mnogo zanimanja in navdušenja. To navdušenje pa se mora prenesti sedaj v tihe društvene delavnice po prostornih prosvetnih domovih, ali pa v skromne društvene izbe. To navdušenje se mora preliti v vztrajno in smotrno prosvetno delo. Naša dežela je na gosto posejana s prosvetnimi društvi. V teh društvih moramo delati s žilavo vztrajnostjo, preudarno in modro, da pridobimo moč in velik duhovni zaklad. Zbrati moramo armado versko trdnih, narodno zavednih, državljansko ponosnih mož in žena, fantov in deklet, ki bo stala pod zastavo Prosvetne zveze.

Predavanja so poglavitna

Jedro prosvetnega dela morajo biti redna predavanja. Vse drugo je dobro, prijetno in koristno, toda predavanja so poglavitna in se ne smejo zanemariti. V tem poslovnem letu je bilo po naših društvih 1875 predavanj, torej povprečno sedem in pol predavanja na društvo. So seveda društva, ki tega števila niso dosegla. Zamujeno je treba popraviti in nadomestiti. Predavanja morajo biti naprej določena za to zimsko sezono in smotrno izbrana. Smernice daje PZ v »Vestniku«. Vsako društvo naj zgradi svoj delovni program na teh smernicah.

Zvezni svet je sklenil poživiti delo prosvetnih okrožij z ožjim stikom odbornikov PZ z okrožji. Na te sestanke bodo povabljeni zastopniki vseh društev vsakega okrožja. Osrednji odbor mora biti v čim tesnejših stikih s podeželskimi društvi. Pritegniti je treba tudi naše akademike, da tako sežemo nazaj v lepo tradicijo Janeza Ev. Krika. K predavanjem je treba privabiti čim več poslušalcev izmed odraslih. Mnogi, ki so bili pred leti delovni člani prosvetnih društev, stoje danes čisto pasivno ob strani. Družinske in gospodarske skrbi jim res ne dopuščajo, da bi v društvu mnogo delali, popolne pasivnosti pa vendar le ne opravičujejo. Pri sestavljanju programa je treba misliti nanje. Društva naj uvedejo po možnosti posebna pre-

davanja za može in žene. Zdravstvene ure, v katerih se obravnava asanacija naših naselij, utegnejo biti tudi primerna, da se k njim pritegnejo naši možje. Take prireditve utegnejo roditi marsikatero pobudo, ki bi se potem predložila našim oblastem in javnim ustanovam. Prosvetna zveza si bo prizadevala, da si ustvari čim složnejše sodelovanje med prosvetnimi in stanovskimi organizacijami. Ne medsebojna konkurenca, marveč medsebojno sodelovanje mora biti naše geslo. V načelu je že sprejeto, da se ustvari tako sodelovanje med PZ in njej pridruženo Zvezo dekliških krožkov, te dni včlanjeno Zvezo fantovskih odsekov in Kmečko zvezo na drugi strani. Le v složnem delu bo pravi napredek in trajen uspeh. Kjer je volja za složno delo, se najde tudi pot.

Prosvetni dom v Ljubljani

Med tečaji, ki bodo v prihodnji zimski sezoni, je na sporedu tudi prosvetni tečaj za voditelje in odbornice prosvetnih društev. Treba je sodelavcev, ki imajo primerno širok razgled, kaj današnji čas terja. Taka šola pa v večjem obsegu ni mogoča, dokler naše prosvetne organizacije nimajo svoje strehe. V letnem poročilu je naznanilo zadruga »Lastni dom«, da je kupljeno stavbišče na zelo primernem kraju blizu železniške postaje v ulici, ki danes sicer še ni med lepimi ljubljanskimi cestami, pa se bo v nekaj letih mednje uvrstila. Bolj ugodnega stavbišča za osrednji prosvetni dom bi bilo v Ljubljani težko najti. Prosvetna zveza bo morala prositi pomoči pri društvih. Vsako društvo mora vsaj z eno prireditvijo poskrbeti za prispevek k skupnemu prosvetnemu domu, ki bodi dostojen spomenik Janeza Ev. Kreka, narodni dom v pravem in najlepšem pomenu besede, mejnik v našem narodnem življenju, ko stopimo v tretje desetletje narodne države.

Oprimimo se dela, prisluščujoč terjatvam naših dni! Oprimimo se dela zmerno! Našega dela naj ne motijo nesoglasja! Če človek raste ob svojih ciljih, rastimo tudi mi v vzvišenem

cilju, ki je delo za Boga in narod slovenski!

Obširni in krasno utemeljeni govor predsednika dr. Lukmana je dvorana sprejela z navdušenim odobravanjem.

Delo Prosvetne zveze

Poslovno poročilo, kakor tudi blagajniško, ni bilo podano, ker je že vse natisnjeno v »Vestniku«. Poročilo navaja obsežno delo PZ, številne proslave in prosvetne večere, sodelovanje z Izseljensko zbornico in K.A. izdajo raznih brošur, razglednic itd. Zveza je dala iniciativo za ustanovitev prosvetne socialne šole na blejskem gradu, ki je zelo važna za mladeniče iz mejnih krajev, priredila je prosvetni tečaj za absolvente orglarske šole in jih navdušila za prosvetno delo. Med letom so mnoga društva zidala prosvetne domove in se zatekala k Prosvetni zvezi po nasvete. Zato se je osnoval tehnični odsek, ki bo nadzoroval gradnjo domov ter izdelal trajni načrt za vzoren prosvetni dom. PZ je odkupila več literarnih izdelkov, primernih za prireditve, in je društvom šla z nasveti na roko.

Veliko skrb je Zveza posvetila narodno obrambnemu delu. Osnoval se je narodni odbor, h kateremu je pristopila tudi PZ, da izvede narodno-obrambno organizacijo do podrobnosti. Posebna skrb velja našim izseljencem v Srbiji, Dalmaciji in Bosni. PZ je pomagala Slovincem v Južni Srbiji pri prireditvah, sodelovala je pri mogočnem narodno obrambnem taboru v Kočevju, s knjigami je podprla Slovence v Aleksandriji in na Sušaku. Podprla je tudi Slovensko stražo, Slovence v Franciji, Belgiji, Holandiji in Nemčiji je podprla s šestimi zaboji knjig. Higieni in ljudskemu zdravju je posvetila vso pažnjo. Priredila je tečaj za odbornike zdravstvenih higienskih odsekov, ki ga je vodil dr. Ivo Pirc. Prirejani so bili trije zdravstveni tečaji.

Prosvetna zveza ima stike z mednarodno potovalno organizacijo, z mednarodnim katoliškim institutom za film in z mednarodno katoliško unijo za radiofonijo.

Poročila odsekov

Gospodarski odsek je nadzoroval gospodarstvo prosvetne centrale in uredil vprašanje zadruga »Radio Ljubljana« in lista »Radio Ljubljana«. Odsek je odobril nabavo aparata za snemanje zvoka.

Razstavni odsek je imel obilo dela z organizacijo prosvetne razstave.

Prireditveni odsek je pripravil načrt in izvedel režijo slavnostne akademije ob priliki 40 letnice Prosvetne zveze in organizacijo veličastnega pohoda dne 29. junija.

Tehnični odsek je obravnaval načrte Jakličevega prosvetnega doma v Dobropoljah in o razdelitvi prostorov v osrednjem prosvetnem domu v Ljubljani.

Kino odsek, ki ga vodi g. dr. Förster, je pripravil zvočni film »Mladinski dnevi v Ljubljani«.

Potovalni odsek je priredil več potovanj v razna evropska mesta.

Poročilo dalje navaja delo dekanjskih odborov, okrožnih svetov, zveznih svetov, delo samostojnih odsekov in zvez kakor knjižnice, ki šteje sedaj 14.820 zvezkov ter je narasla za 955 knjig. Poročilo o »Radiu Ljubljana« navaja, da se je število naročnikov dvignilo letos na 17.106 nasproti 14.538 lanskega leta. Zveza fantovskih odsekov naglo napreduje in šteje sedaj 592 odsekov, razdeljenih na 24 okrožij s skupno 7000 člani. Zveza dekliških krožkov šteje 22 okrožij, 151 krožkov z 2675 članicami, 1444 mladenkami in 1481 gojenkami. Zveza ljudskih odrov je nabavila novih kostumov za 28.000 din. V dobi poslovnega leta je izposodila 1266 iger. Slovenska krščanska ženska zveza je priredila več prireditev in proslav, udeležuje se karitativno in na prosvetnem polju, v zdravstvenih in gospodinjskih tečajih. Glasilo »Vigred« izhaja že 16. leto.

Zadruga »Lastni dom« pod vodstvom senatorja dr. Kulovca zelo živahno deluje ter je na vogalu Tavčarjeve in Kolodvorske ulice kupila 2445 kvadratnih metrov sveta, kjer bo stal bo-

doči osrednji prosvetni dom s Kreckovo socialno šolo.

Prosvetna zveza šteje zdaj 248 društev s skupno 26.293 člani, in sicer s 15.717 moškimi in 12.576 ženskimi. Prosvetna zveza je izposodila društvom 577 serij diapozitivov s približno 23.000 diapozitivi, 113 malih filmov in 27 normalnih. Preteklo leto je bilo tudi bogato na prireditvah, zlasti prosvetnih taborov.

Blagajniško poročilo navaja 1 milijon 289.588 din aktiv in toliko pasiv ter 273.500 din dohodkov in toliko izdatkov. Blagajno je vodil društveni blagajnik g. Fran Levec.

Sledila je obširna debata, v katero so posegli zlasti dekan g. Tomažič iz Trebnjega, g. Miloš Stare iz Ljubljane, dekan g. Gornik iz Šmartna pri Litiji, ga. Golobova, blagajnik g. Levec, g. E. Boje, g. Narte Velikonja in drugi. Sprožene so bile razne želje. Pri debati so obravnavali vprašanje prosvetnega doma ter so debaterji izrekli zelo toplo zahvalo ministru dr. F. Kulovcu, katerega glavna zasluga je, da je preskrbljeno zemljišče za bodoči dom. Dalje so obravnavali še vprašanje ljudskih iger in ljudskega odra, vprašanje sodelovanja krščanskih ženskih organizacij, vprašanje članarine, ki ostane pri starem, vprašanje ljubljanske bolnišnice, za katero se mora Prosvetna zveza s svojimi ženskimi organizacijami še bolj odločno zavzeti, vprašanje porazdelitve in specializiranja prosvetnega dela, vprašanje filmov in diapozitivov itd. G. E. Boje je poročal o načrtu bodoče organizacije našega narodno obrambnega dela in Slovenske straže.

Odbor Prosvetne zveze

Pri volitvah je bil nato izvoljen soglasno naslednji odbor:

Dr. Lukman, univ. prof.; dr. I. Česnik, odvetnik; prof. J. Mlakar; gđč. Hafnerjeva; Levec Franc, dr. Ivo Pirc, ravnatelj Higienškega zavoda; na novo: prof. Planina, dr. Vinko Brumen, prof. Janez Logar. Pregledniki: dr. T. Debeljak, Ivan Martelane, dekan Ivan Tomažič.

Predsednik dr. Lukman je trem zaslužnim odbornikom, ki so zaradi delovanja na drugih poljih odstopili, izrekel toplo zahvalo za njihovo dosežanje delo.

Po končanih volitvah so prišli na vrsto predlogi. Kamniško prosvetno okrožje je stavilo predlog, da se članarina ali zniža ali pavšalira. Pri glasovanju je ogromna večina glasovala, da ostane sedanja članarina še nadalje.

Glede izposojevalnine za kino aparate, skioptikone in za izposojevanje filmov in diapozitivov so bili sprejeti naslednji predlogi:

a) kino aparat je na razpolago društvom za izposojevalnino 50 din, skioptični aparat pa 20 din;

b) pri izposojevalnini dobijo društva popust: če si 5 krat izposodijo bodisi film ali skioptične slike 20 odstotkov, če več kot 10 krat pa 40 odstotkov. To ugodnost uživajo društva, ki ne ležijo ob železnici.

Prosvetni tabori naj se uredijo takole:

a) vsako društvo naj priredi v okviru svojega okoliša prosvetni dan, na katerem naj sodelujejo le člani društva, njegovi odseki in krožki;

b) vsako okrožje lahko priredi za svoj okoliš prosvetno prireditev s sodelovanjem včlanjenih društev dotičnega okrožja, odsekov in krožkov;

c) Zveza priredi na leto zvezno prireditev, ki se pa lahko razdeli na zvezno prireditev za Gorenjsko, Dolenjsko in Notranjsko. Na teh prireditvah sodelujejo okrožja in društva ter odseki in krožki dotičnega področja;

č) društvene, okrožne in zvezne prosvetne prireditve naj bodo brez pokroviteljstva. Na njih naj govorijo le govorniki, ki jih odobri Zveza in so vzeti iz društvenih, okrožnih in zveznih funkcionarjev. Predlog se utemeljuje s tem, da se prepreči romanje od prireditve do prireditve in ohranijo tabori res prosvetno obeležje. Ker se je pokazalo, da je bilo na taborih preveč govornikov, se bo zato izdelal program, ki naj bo norma za vse prosvetne prireditve.

Narodnoobrambni govor

Dr. I. Č.

(Obvezno predavanje za vsa društva v decembru.)

Letošnje poletje so se vršili nedeljo za nedeljo stanovski, prosvetni, mladinski in tudi politični tabori, na katerih so se obravnavali naši narodnoobrambni problemi. Na vseh taborih so se govorniki vneto zavzemali za naše slovenske rojake, ki prebivajo izven Slovenije v naši jugoslovanski državi med brati Hrvati in Srbi, ali kot izseljenci po raznih evropskih državah ali po drugih delih sveta: v Ameriki, Afriki, Avstraliji, ali pa kot narodna manjšina v Italiji, Nemčiji in Madžarski. Ti narodno-obrambni tabori in tudi narodno-obrambni shodi po župnijah — teh je bilo gotovo do sto samo v krajnskem delu Slovenije — so poudarjali važen jubilej, katerega praznuje letos Jugoslavija, namreč dvajsetletnico obstoja.

Ob dvajsetletnici naše mlade na-

rodne države Jugoslavije govorimo upravičeno o važnosti narodno-obrambnega vprašanja, upravičeno opozarjamo na to vprašanje vse široke kroge slovenskega naroda.

Slovenci živimo na zelo izpostavljenem delu Srednje Evrope. Skozi našo zemljo teko železnice od juga na sever, od zahoda na vzhod, Nemčijo in druge severne države veže naša zemlja z jugom — z morjem, Švico, Francijo in Italijo veže naša zemlja z vzhodom preko Madžarske in preko Zagreba, Beograda ter Bolgarije na Carigrad z Azijo. Zato so po naših pokrajinah od nekdanj imeli pohlep zemlje lačni tujci. In danes živimo na tej slovenski zemlji stisnjeni med dva močna, do zob oborožena naroda, dve močni državi, nemško in italijansko in tretjo madžarsko, ki ne more po-

zabit, da je z mirovno pogodbo po svetovni vojni morala odstopiti naši državi slovensko Prekmurje, hrvaško Medjimurje, Hrvaško, Slavonijo, Bačko, Banat, Baranjo in Vojvodino.

Naša država ima z vsemi sosedi prijateljske pogodbe, tudi z Nemčijo in Italijo. V zadnjem času se je uredilo na Bledu tudi razmerje z Madžarsko, da ima naša država, Romunija in Českoslovaška z njo nenapadalno pogodbo.

Toda vse to nas ne sme uspavati v kako brezskrbnost.

Mi Slovenci se dobro zavedamo, da za našo jezikovno, narodno-kulturno in gospodarsko dobrobit ni mesta v nobeni državi, razen v močni in trdni Jugoslaviji.

Proti tako silni nemški ekspanzivnosti, katero vodi pruska železna pest in volja po moči in uveljavljanju v svetovni politiki in proti italijanski in madžarski sili, ni druge protiuteži za nas Slovence, kakor močna, jaka, trdna in zadovoljna Jugoslavija, ki bo branila s svojimi zvestimi zavezniki svoje meje povsod, tudi na naši slovenski zemlji.

Niso še daleč za nami časi, ko se je govorilo zelo veliko lepih besed o ljubezni do domovine in naroda in govori se jih tudi danes. Včasih pridejo iz srca, včasih pa so le lepo naučene fraze, tako da mi nehote pride ob njih v spomin tale šaljiva zgodba o papigi:

Neki trgovec je kupil lepo in ljubko papigo ter jo naučil vsakega došlega kupca pozdraviti: »Dober dan, izvolite kupiti, klanjam se!« Ljudje so z veseljem prihajali v trgovino, ki je imela tako vljudno papigo za dobro reklamo. Nekega pomladanskega sončnega dne se je zahotelo papigi po zlati svobodi. Odfrčala je iz trgovine in iz mesta v bližnji gozd in sedla na vejo neke lipe. Mimo jo je primahal kmečki očanec, uzrl papigo in jo začel zvedavo ogledovati. Zelo mu je bila všeč, ker ga je tako prijazno gledala. Misлил si je: to je pa prijazen ptič. Ujame ga in odnesem v mesto prodat. Ko je pa stegnil roko, da ujame papigo, je odprla kljun in pozdravila: »Dober dan, izvolite

kupiti, klanjam se!« Presenečen je očanec snel klobuk, se globoko priklonil in znil: »Oprostite, sem mislil, da ste ptič.«

Tako, kakor je odfrčala ta papiga iz trgovine in z drevesne veje, tako se izgube take bobneče besede o ljubezni do naroda in domovine, če niso prišle iz srca in če se ne spremenijo v dejanja.

Kako pa bomo kazali ljubezen do slovenskega naroda v dejanju?

Prvo, kar nam je potrebno, je zvest, da mora naše ljudstvo ohraniti one bitne lastnosti, ki so ga ohranile in vzdrževale, da ni kljub vsem sovražnim silam, zatiranju in gospodarskim težavam propadlo. Te lastnosti so bile: vernost, poštenje, pridnost in delavnost ter skromnost. Pred tujei se ne moremo ponašati z bogastvom, kakor ga imajo Angleži, Amerikanci in Francozi. Toda vernost, pridnost in skromnost so nam ustvarile tudi pri velikih narodnih priznanje in občudovanje. Te splošne slovenske lastnosti so občudovali bogati Amerikanci pri naših velikih misijonarjih škofu Baragi in Trobcu.

Tem lastnostim se morajo pridružiti tudi varčnost, treznost, žilavost, ki so potrebne zlasti za gospodarski napredek.

Slovenci imamo nekatere napake, ki nas večkrat ponižujejo pred tujei. Teh napak se večkrat niti ne zavedamo in jih nehote prezremo ali opravičujemo, namesto da bi po starem pregovoru »Spoznavaš samega sebe!« si izprašali narodno vest in se popboljšali.

Prva taka napaka je, da težko prenesemo kritiko in nevšečno, četudi resnično besedo. Ne mislim pri tem na domače nergače, ki vsako, še tako plemenito delo samo oblagajo in najboljše ljudi in narodne delavce obračajo, temveč plemenito mišljenje in v dobrem namenu izrečeno kritiko, ki naj prinese zboljšanje in dvigne naše narodno življenje in naše kulturne razmere in prilike.

Profesor Ljudmil Hauptman je zapisal nekoč besede, da bo treba na našem grobu, ko umrje poslednji Slo-

venec, zapisati: »Tukaj počiva narod, ki ni prenesel resnice!« Teh besedi našega znanega zgodovinarja ni vzeti dobesedno. Misel njegova je pa pravilna. Vedro pogledjmo resnici v obraz in jo z veseljem in rade volje sprejemajmo, naj pride od koder koli in kadar koli.

Druga naša narodna napaka je malodušnost. Kolikorat čujemo: »Kaj nam pomaga vsa borba? Majhen narod smo, stisnjen med Nemce, Italijane in Madžare. Položaj naših narodnih manjšin na Koroškem in Primorskem je silno težak, že pred vojno so Nemci pritiskali z vso silo na jug in v zadnjih desetletjih Avstro-Ogrske države gradili most do Adrije. Nič nam ne pomaga naša borba!« Tem malodušnežem bi odgovoril takole:

Vemo prav dobro, da je nemški pisatelj Henrik Bartsch v svojem pokrajinskem romanu »Das deutsche Leid« v prvem desetletju pred svetovno vojno grdo oklevetal slovenski narod na Spodnjem Štajerskem in sanjal o tistem nemškem mostu do Jadranskega morja, ki so ga Nemci hoteli zgraditi preko nemškutarških mest in trgov Maribora, Celja, Brežic, Kočevja itd. Toda ta njihov most je že pred svetovno vojno podminirala in razdirala, večinoma tudi razdrla, zavedna slovenska duhovna in svetna inteligenca in zavedno ljudstvo.

Spominjam se na veliko skupno zborovanje PZ v Mariboru leta 1905., ki sem se ga udeležil kot abiturijent. Rajni dr. Krek je na tem zborovanju poudarjal, da je naša prosvetna organizacija, ki obsega vso slovensko domovino od Šmohorja v Ziljski dolini do St. Ilja v Slovenskih goricah pa do Nadiže — močan obrambni zid proti prodiranju tujega elementa v naše ozemlje, da ta prosvetna organizacija podira umetne zidove Štajerske, Koroške, Kranjske, Slovenske Benečije in Primorske ter širi misel enotnega slovenstva.

Po svetovni vojni je pa ravno naša severna meja v Jugoslaviji zadobila popolnoma narodno lice. Ravno ta kos

slovenske zemlje je v narodni državi zadobil najlepšo možnost močnega narodnega razvitja in razmaha.

Majhen narod smo res! Toda poznamo tudi druge majhne narode, ki žive svoje krepko narodno in kulturno življenje.

Opozarjam na mali irski narod. Šteje tri milijone in je tudi mnogo svoje krvi poslal v Ameriko na farme in v rudnike, kjer ti izseljenci, kakor naši, težko služijo svoj kruh. Tristo let so bili Irci od Angležev zatirani in večkrat preganjani kot stekli psi zaradi svoje katoliške vere in samobitnosti, a so vztrajali v borbi in se obranili ter dosegli svobodo. Norvežani štejejo kaka 2 in pol milijona, torej neznatno več kakor mi Slovenci. Komaj 70 let je od tega, ko njihov norveški jezik ni imel nikake veljave. V glavnem mestu Kristijaniji se je tedaj igralo v gledališču v danskem jeziku. Pa so nastopili vneti narodni delavci in borci, eden največjih svetovnih dramatikov Ibsen in romanopisec Bjersterne Björnson. — danščina je izginila in prepustila pot norveščini. In danes je ta mali narod svetovno poznan po svojih velikih pisateljih Knutu Hamsunu, Bojerju in Undsetovi, ki je postala katoličanka. Nekaj del teh pisateljev je prevedenih tudi v slovenščino, kakor »Kristina, Lavransova hči«, »Blagoslov zemlje«, »izseljenci«.

Še celo stotisoč Islandcev živi svoje narodno življenje in oblikuje samostojno svoj jezik in ima svoje šolstvo in svojo književnost, ki je tudi med Slovenci nekoliko znana po dr. Lovrenčičevem prevodu znanega islandskega katoliškega pisatelja Svensona »Prigode malega Nonija«.

Ne odločuje torej število, ampak krepka volja naroda. Ne smejo nam omahovati roke in ne sme nam kloniti glava. Zavihati moramo rokave za krepko narodno delo in vzravhati glavo v zaupanju v božjo previdnost, ki nas ni zavrгла in zapustila v preteklosti, pa gledjmo, da se izkažemo vredne, da nas ne zavrže tudi v bodočnosti, temveč da nam v stiskah in nadlogah sedanjih dni pomaga, nas

hrabri in krepi za nove boje in nove zmage.

Slovenci imamo tudi pogosto premalo narodnega ponosa in zavesti.

Naši fantje so šli v rajni Avstriji k vojakom. Ko so se vrnili na »urlaub«, so žlobudrali včasih tako mešanico, da je bil človek žalosten, ko jih je poslušal. Rabili so polno tujk. Isto napako opazujemo danes. Naši fantje so se na Hrvaškem ali v Srbiji priučili nekaj srbohrvaških besedi, pridejo na »otsustvo« pa govorijo doma na vasi in pri uradih čudno govorico, da žalijo uho in svoje sorodnike.

Rekli boste: »Saj si tudi ti rabil tujke. Rekel si ‚urlaub‘ in ‚otsustvo‘.«

Res je, hotel sem pokazati, kako se med slovenskim govorom čudno slišijo tujke. Hvaležen sem pa za opozorilo.

Pravim: ni sramota, znati tuj jezik. Celo odlika je to. Kajti pregovor pravilno poudarja: »Kolikor jezikov znaš, tolako mož veljaš!«

Toda kdor se sramuje svojega materskega jezika, ni vreden sin svoje matere. Ena največjih sramot je pa izdajstvo lastnega naroda.

Slovenski jezik je danes že tako izpiljen in zglašen, da služi za posodo največjih misli književnikom in znanstvenikom. V to zlahtno posodo je presadil naš dosedanji največji pesnik Župančič največja dela največjega pesnika žaloiger Angleža Shakespearea Viljema. Kritika se je o teh prestavah izrazila, da dosegajo izvirna dela. Znanstveniki na našem slovenskem vsučilišču predavajo in izdajajo svoja dela v slovenščini. Sedanja vlada nam je po prizadevanju naših dveh ministrov, voditelja dr. Korošca in dr. Kreka ustanovila in uzakonila v Ljubljani »Slovensko akademijo znanosti in umetnosti«. Pa bi se dobil danes še kak Slovenec, ki bi pljuval v svojo lastno skledo in se sramoval svojega slovenskega jezika?

Najlepši zgled narodne zavednosti nam dajejo Nemci. Ko so letos sredi marca zasedli Nemško Avstrijo in se pojavili na Karavankah in ko so hoteli pobasati tudi Českoslovaško, da

imajo potem preko Madžarske prosto pot do Ukrajine — bogate žitnice — smo se začeli tudi drugi narodi bolj zanimati za njihovo narodno-obrambeno delo.

Zaznali smo, kako velikanski je njihov narodno-manjšinski delovni aparat in načrti, da obsega njihovo društvo »Verband für das Ausland-Deutschum« (Zveza za nemštvo v inozemstvu) v Berlinu 24 samostojnih edinic po vsej Nemčiji in 24.000 podružnic, da znaša letna državna dotacija za to organizacijo velikanske milijone in da sega propaganda med nemške manjšine prav do slehernega njihovega človeka. Ta organizacija izdaja letno koledar v 12 milijonih izvodih. Prostovoljne prispevke za to društvo nabira vsa Nemčija. Samo nemški otroci nabere stotisoče. — V Stuttgartu pa ima ta organizacija tako imenovani »Auslandsinstitut« (zavod za inozemstvo), ki že 20 let posluje, ima velikanski aparat uradništva, 200 po številu, ima kartotečno urejene svoje oddelke in podatke o vseh svojih rojakih v inozemstvu.

Kako je bilo mogoče, da si je pribavil ta institut vse te podatke? Po versajski pogodbi so imeli Nemci — državljani Nemčije — pravico snovati svoja društva v tujih državah. Ta društva so imela zveze z Nemci, državljani dotične države. Po vseh krajih so si tako dobili Nemci za ta institut zaupnike, ki so dajali vse potrebne informacije slehernega našega državljana nemške krvi, naj prebiva v Banatu, Vojvodini ali pa v Sloveniji.

Ko je neki moj prijatelj po raznih posredovanjih dobil vstop v ta institut, se mu je dovolilo, da si izbere kraj v Sloveniji, o katerem bo dobil podatke. Izbral si je Slovenjgradec. V 5 minutah mu je uradnik prinesel točno kartoteko o tem kraju, številu prebivalstva in številu Nemcev, Nemcev je 94. Zelo se je čudil, kako je mogoče v tem kraju, ki ga je smatral za popolnoma slovenskega, naštetih toliko Nemcev. Prosil je, da se mu dovoli imenovati še en kraj. Dobil je dovoljenje in imenoval Jesenice. V 5

minutah je bila kartoteka Jesenic pri rokah. Vsebovala je 198 Nemcev z zaupnikom in voditeljem Noothom, ravnateljem KID-e.

Moj prijatelj se je zanimal, kako imajo nemški katoliki urejeno svoje narodno obrambno delo. Odšel je v društvo »Reichsverband für die Katholiken im Ausland« v Berlinu, ki skrbi za versko in narodno vzgojo nemških rojakov v tujini. Ta zavod vzdržuje 800 katoliških duhovnikov in 50.000 učiteljic in redovnic. Društvo ima razširjeno organizacijo po vsej Nemčiji, ima tudi svoj institut v Münstru, ki se imenuje »Institut für die Auslandskunde«. Predsednik društva je nadškof v Münstru. Društvo je od države, ki je sicer s katoliki v velikih bojih, bogato dotirano.

Zanimalo vas bo, kake informacije ima to društvo o kočevskih Nemcih: »Po številu jih je 17.000, pa nimajo preskrbljene službe božje v nemškem jeziku.«

Tudi nemški protestanti imajo svoje društvo za rojake v tujini. Imenuje se »Gustav Adolf Verein«, ki pa ne razvija posebno intenzivnega in uspešnega dela.

Spričo takih dejstev je bilo nujno potrebno, da smo se začeli tudi mi Slovenci bolj vneto zanimati za naše narodno obrambne potrebe in podobno. Slovenci kot celota, ne samo posamezniki, ki so v tej ali oni narodno obrambni organizaciji vršili veliko narodno delo. Ustanovili smo Narodni odbor, ki naj zainteresira vso slovensko katoliško skupnost in njene organizacije za to delo.

Brigati se morajo z večjim zanimanjem za naše izseljence, ki živijo med brati Hrvati in Srbi, bodisi na Hrvaškem, v Slavoniji in Dalmaciji, ali pa v Bosni, Beogradu in Južni Srbiji. Ni

zadosti, da se zanje briga le par vnetih duhovnikov s škofom dr. Gnidovcem in nekaj inteligentov-laikov, ki živijo med njimi, temveč vsa slovenska javnost. PZ v Ljubljani je skozi nekaj let nabirala za božičnice tem našim rojakom večjo zbirko slovenskih knjig in revij ter jim jih odposlala po Prosvetnem društvu v Beogradu, ki je zbirko razdelilo, ker pozna tamšnje razmere.

Zbiramo skromne prispevke za apostolstvo sv. Cirila in Metoda, ki ima nalogo, skrbeti v verskem in narodnem oziru za naše rojake med drugoverci v naši državi. Toda ti prispevki so preskromni. Če se brigamo za misijone med pogani v Afriki in Aziji, je naša še večja krščanska dolžnost, da se brigamo za misijone med našimi rojaki — Slovenci na jugu naše države, ki so izpostavljeni velikim moralnim, gospodarskim in narodnim težavam. In teh rojakov je 500.000. Oni so kri naše krvi, kost naše kosti.

Druga skrb gre našim izseljencem v raznih evropskih, ameriških in afriških državah. Za te naše rojake se z vso vneto briga in zanima Družba sv. Rafaela s svojim vnetim predsednikom p. Zakrajškom. Teh je vsaj 400 tisoč. Silno veliko so ti slovenski izseljenci storili dobrega lastni materi Sloveniji. Leto za letom so pošiljali domov težko prislužene dolarje, franke, marke in pezete iz Združenih držav Severne Amerike, Francije, Vestfalije in Argentine — pravijo, da tudi zadnje leto do 20 milijonov dinarjev. Ali nismo potem dolžni svojim rojakom-izseljencem, da se jim oddolžimo in storimo vse, kar je v naši moči, da ostanejo zvesti domovini in slovenskemu narodu?

(Dalje prihodnjič.)

Vsebinska: Obvezen spored proslave 20 letnice našega zedinjenja. — Jože Vovk: Prebujenje. — Pomen Jugoslavije za Slovence in Slovencev za Jugoslavijo. — S. Gregorčič: Naš narodni dom. — Občni zbor Prosvetne zveze v Ljubljani. — Dr. J. Č.: Narodnoobrambni govor.

Uprava: Pisarna Prosvetne zveze, Ljubljana, Miklošičeva cesta 7. — Odgovorni urednik izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra c. 80. — Za Zadržno tiskarno v Ljubljani: Maks Blejcek